

Ədliyyə və məhkəmə orqanlarının müasirləşdirilməsində yeni mərhələ

Bu günlərdə yaranmasının 103-ci ildönümünü qeyd etdiyimiz ədliyyə orqanları tarixin sət sınaqlarından üzəg çıxaraq dövrümüzün mühüm hüquqi təsisatlarından birinə çevrilmişdir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin elan olunduğu tarixi gündə - 28 may 1918-ci il tarixdə Ədliyyə Nazirliyi də təsis edilmiş və ona rəhbərlik edilməsi dövrünün nüfuzlu ictimai-siyasi xadimi Xəlil bəy Xasməmmədova tapşırılmışdır. Nazirlər Şurasının qərarı ilə 1918-ci il noyabrın 14-də Azərbaycan məhkəmə palatasının, 22-də isə Ədliyyə Nazirliyinin əsasnamələri təsdiq olunmuşdur.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev ədliyyə orqanlarının dövlətimizin hüquq sistemindəki müstəsna yeri və rolunu nəzərə alaraq onun tarixi təməl və mütərəqqi ənənələr əsasında inkişafını təmin etmişdir. Ədliyyə işçilərinə və tarixi irsə yüksək ehtiram nümunəsi kimi Ulu Öndərin 11 noyabr 2000-ci il tarixdə imzaladığı Sərəncamla Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ədliyyə Nazirliyinin Əsasnaməsinin təsdiq edildiyi gün - 22 noyabr tarixi Ədliyyə işçilərinin peşə bayramı elan edilmişdir.

Qürur hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, ədliyyə və məhkəmə orqanlarının əməkdaşları artıq ikinci ildir ki, peşə bayramlarını ikiqat bayram ovqatında qarşılayırlar. 30 ilə yaxın davam edən danışıqlar prosesinin nəticəsiz qalması fonunda Azərbaycan Ordusunun 2020-ci il sentyabrın 27-dən başlayaraq cəmi 44 gün müddətində təcavüzkar Ermənistanın hərbi-siyasi kapitulyasiyasına və ərazi bütövlüyümüzün bərpasına nail olması ədalətin, beynəlxalq hüququn tənənəsi və xalqımızın böyük qələbəsi olmuşdur.

Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin 03 dekabr 2020-ci il tarixində imzaladığı Sərəncamla Şuşa şəhərinin işğaldan azad edildiyi 8 noyabr tarixi Zəfər Günü elan edilmişdir. Sözügedən tarixin ədəbləşdirilməsi zərurəti ona əsaslanır ki, torpaqlarımızı qanı, canı bahasına işğaldan azad edərək tarixi ədalətin bərpasını təmin edən, xalqımızın başını ucaldan qəhrəman hərbiçilərimizin qanı yerdə qalmamış, şəhidlərimizin qisası məhz döyüş meydanında alınmışdır. Hərbi əməliyyatlar zamanı və sonrakı mərhələdə dünyanın müxtəlif ölkələrini təmsil edən hərbiçilər, peşəkar mütəxəssislər etiraf etmişlər ki, Azərbaycan XXI əsrin müharibəsinin ən mükəmməl nümunəsini ortaya qoymuş, "minimum itki, maksimum nəticə" prinsipi ilə böyük nəticələrə nail olmuşdur.

44 gün ərzində döyüş meydanında qazanılmış parlaq hərbi qələbə əslində, uzun illər boyu aparılmış danışıqlar prosesində ölkəmizin haqlı və prinsiplə mövqeyini qətiyyətlə qorumuş Prezident İlham Əliyevin müdrik fəaliyyətinin, Azərbaycanı dünya arenasında layiqincə təmsil etməsinin, xalq-iqtidar birliyinin nəticəsi olmuşdur.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, əldə olunmuş tarixi zəfər ölkəmizin daha sürətli inkişafına və qarşıya qoyduğu hədəflərə doğru inamla irəliləməsinə etibarlı zəmin yaradır. Bu baxımdan, hüquq sistemində xüsusi yeri olan ədliyyə və məhkəmə orqanlarının fəaliyyətinin müasirləşdirilməsi və keyfiyyətə yeni dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən islahatların keyfiyyətə yeni mərhələdə uğurla davam etdiriləcəyini əminliklə vurğulamaq mümkündür.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu məhkəmə-hüquq islahatlarını 2003-cü ilin oktyabrından inamla davam etdirən və yeni dövrün tələblərinə uyğun təkmilləşdirən Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev hüquqi dövlət quruculuğu prosesinin mühüm tərkib hissəsi olaraq məhkəmə hakimiyyətinin yeniləşdirilməsini mühüm vəzifələrdən biri kimi müəyyənləşdirmişdir. Son 18 ildə cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrindəki islahatları dinamizmlə davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ədliyyə sisteminin müasirləşdirilməsi, bu orqanın cəmiyyətin hüquq sistemindəki yerinin möhkəmləndirilməsi məqsədilə bir sıra zəruri mühüm fərman və sərəncamlar imzalamışdır.

Ölkədə 2004-cü ildən geniş vüsət almış islahatların əsas hədəfi həm də məhkəmə-hüquq sistemini müasirləşdirmək, məhkəmə orqanlarının özünüidare imkanlarını genişləndirmək və ədalət mühakiməsinin səmərəliliyini artırmaq olmuşdur. Bu istiqamətdə mühüm addımlardan biri də 2004-cü ildə Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında qanunun qəbulu və həmin qanun əsasında 2005-ci ildə Məhkəmə-Hüquq Şurasının yaradılması olmuşdur.

Məhkəmə-Hüquq Şurasının fəaliyyəti

ötən 16 ildə məhkəmə sistemində köklü dəyişikliklərə səbəb olan islahatların aparılmasında mühüm rol oynamışdır. Azərbaycan Respublikasında müstəqil məhkəmə sisteminin təmin edilməsi, hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, onların iş yerinin dəyişdirilməsi, vəzifədə irəli çəkilməsi, intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi və digər məsələlər Şuranın xüsusi diqqət mərkəzində olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 yanvar 2006-cı il tarixdə imzaladığı Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi ilə bağlı Fərmanında Məhkəmə-Hüquq Şurasına tövsiyələrdən biri də məhz məhkəmələrdə hakimlərin sayının artırılması ilə bağlı olmuşdur. Bu məqsədlə ən mütərəqqi qaydalar tətbiq edilmiş, "Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında" və "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğun olaraq Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən təsis olunmuş Hakimlərin Seçki Komitəsinin uğurlu fəaliyyəti səmərə vermişdir.

Son illərdə qanunvericiliyə edilmiş əsaslı dəyişikliklərlə hakimlərin fəaliyyətinə kənar müdaxilənin qarşısının alınması və məhkəmələrin maliyyə müstəqilliyinin təminatının əlavə mexanizmləri təsbit edilmiş, hakimlərin maaşlarının azaldılması qadağan olunmuşdur. Bəzi Avropa ölkələrində hakimlərin məvaciblərinin azaldılması onlara qarşı ciddi təzyiç vasitəsi kimi nəzərdən keçirildiyi halda, Azərbaycan bunun yeriləməzliyini qanunvericiliklə təsbit edərək siyasi iradə göstərmişdir. 23 iyul 2019-cu il tarixli "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda əksini tapmış bir sıra yeniliklər hakimlərin sosial-maddi təminatının gücləndirilməsinə xidmət etmişdir.

Hakimlərin sayının artırılması həm də yeni məhkəmələrin yaradılması ilə bağlıdır. Əhalinin məhkəmələrə müraciət etmək imkanlarının asanlaşdırılması və ölkə regionlarının inkişafı məqsədilə son illərdə 20-dən çox yeni məhkəmə yaradılmış, məhkəmə aparatlarının strukturu təkmilləşdirilmişdir.

Ölkə başçısının "Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" 03 aprel 2019-cu il tarixli fərmanı ölkəmizdə məhkəmə islahatlarının yeni mərhələsinə təşkil etməklə, məhkəmə hakimiyyətinin daha da möhkəmləndirilməsini və məhkəmə sisteminin inkişafını şərtləndirmişdir. Həmin fərmanda digər mühüm tədbirlərlə yanaşı, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı mübahisələrə daha dərin hüquqi bilik və təcrübəsi olan hakimlər tərəfindən baxılması təmin etmək məqsədilə ölkə Prezidentinin 19 iyul 2019-cu il tarixli sərəncamı ilə yeni regional kommersiya və inzibati məhkəmələr yaradılmış və 2020-ci il yanvarın 1-dən fəaliyyətə başlamışdır. Bundan əlavə, Ali Məhkəmənin və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin yeni məhkəmə kollegiyalarının yaradılması ədalət mühakiməsinin səmərəliliyini artırmışdır.

Məhkəmə-Hüquq Şurasının məqsədyönlü və səmərəli fəaliyyəti nəticəsində infrastrukturunu müasirləşdirilməsi, məhkəmələr üçün yeni binaların inşası, onların maddi-texniki bazasının, iş şəraitinin yaxşılaşdırılması, müasir informasiya texnologiyaları ilə təmini, habelə hakimlərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi məsələləri xüsusi diqqət mərkəzindədir. Bütün bunlar, şübhəsiz, bir başlıca məqsəd - cəmiyyətdə məhkəmə hakimiyyətinə olan inamı artırmağa, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyini və keyfiyyətini yüksəltməyə xidmət edir.

2018-ci ilin 28 dekabrında Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Məcəlləsində və "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Qanununda dəyişikliklər edilərək iqtisadi mübahisələr üzrə işlərə kağızsız, elektron qaydada baxılmasına keçilmiş, hakim və sahibkarlar arasında münasibətlərin tamamilə elektron qaydada tənzimlənməsi təmin edilmişdir.

Dövlətimizin başçısı cənab İlham Əliyevin 10 fevral 2017-ci il tarixli "Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridətmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosesual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə" Sərəncamı bir daha göstərmişdir ki, ölkədə hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesində humanizm prinsipi daim önə çəkilir. Sərəncam əsasında Ədliyyə Nazirliyi yanında Probasiya Xidməti yaradılmış, eyni zamanda cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi ilə bağlı qanunvericilik və məhkəmə-istintaq təcridəsinin əhatəli təhlil olunması nəticəsində irəli sürülmüş təkliflər əsasında 2018-ci ilin may ayında Cinayət və Cinayət-Prosessual məcəllələrinə 300-ə yaxın dəyişikliklərin edilmə-

si xüsusi vurğulanmalıdır. Həmin dəyişikliklərə əsasən, 15-dən çox cinayət tərkibi dekriminallaşdırılaraq cinayət kateqoriyasından inzibati xəta kateqoriyasına keçirilmişdir.

Mühüm bir sıra dəyişikliklərlə zərərçəkmiş şəxslə barışmaqla cinayət məsuliyyətindən azadətme institutu təkmilləşdirilmiş, habelə mülkiyyət əleyhinə və iqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətindən azadətmeni nəzərdə tutan yeni normalar müəyyən edilmişdir. Bundan əlavə, azadlıqdan məhrumətmə cəzasının tətbiqi hallarının azaldılması məqsədilə cəmiyyətdən təcridətmə ilə bağlı olmayan yeni cəza növü müəyyən edilmiş, 158 maddənin sanksiyasına alternativ cəzalar, o cümlədən yeni cəza növü olan azadlığın məhdudlaşdırılması əlavə olunmuş, 36 cinayətə görə isə azadlıqdan məhrumətmə cəzası yüngülləşdirilmişdir.

Məhkəmə-hüquq islahatları sahəsində mühüm addımlardan biri də "Mediasiya haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunun qəbulu olmuşdur. 2019-cu il martın 29-da bununla bağlı müvafiq qanun ölkə Prezidenti tərəfindən imzalanmış, qanunda mübahisələrin alternativ həlli üsullarından olan mediasiyanın təşkili məsələləri əksini tapmışdır.

2021-ci il 16 iyul tarixli "Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinə dəyişiklik edilməsi haqqında" Qanun mahiyyətə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanında verilmiş tapşırıq və tövsiyələrə müvafiq olaraq müasir dövrün tələblərinə cavab verən ədalət mühakiməsinin formalaşdırılması prosesini sürətləndirmək, məhkəmə icraatında müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqinin üstünlüklərindən istifadə etmək, ədalət mühakiməsi mexanizmlərinin daha effektiv fəaliyyətini təmin etmək məqsədinə xidmət etmişdir.

Dövlət adından verilən məhkəmə qərarlarının məqsədi, heç şübhəsiz, insanlara öz yanlışlarını anlatmaq, onları islah etməkdir. İnsana xas ən ali duyğulardan olan humanizm hissəsinin cəza siyasətində əksini tapması çox mühüm məsələdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 8 Noyabr - Zəfər Günü üçün müstəsna əhəmiyyətini nəzərə alaraq və humanizm ənənələrini davam etdirərək amnistiya elan etməsi, Milli Məclis tərəfindən 2021-ci il noyabrın 5-də bu aktın qəbul olunması ölkəmizdə humanizm siyasətinin daha bir təzahürüdür.

Amnistiya aktının ümumilikdə 16 mindən çox şəxsə şamil ediləcəyi gözlənilir. Bunlardan azadlıqdan məhrumətmə yerlərində cəza çəkən 3 mindən çox şəxsin azad ediləcəyi, habelə 3 minədən çox şəxsin cəzalarının çəkilməmiş hissəsinin azaldılacağı proqnozlaşdırılır. Amnistiya aktına əsasən, Vətən müharibəsində və Azərbaycan Respublikasının suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması uğrunda aparılan digər döyüş əməliyyatlarında iştirak etmiş şəxslərin, habelə döyüş əməliyyatlarında həlak olmuş şəxslərin yaxın qohumlarının, Azərbaycan Respublikasının orden və medalları ilə təltif olunmuş şəxslərin, Vətən müharibəsi dövründə mülki əhaliyə qarşı hərbi təxribat nəticəsində əlil və ya həlak olmuş şəxslərin yaxın qohumlarının, habelə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətmiş şəxslərin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi nəzərdə tutulur.

Amnistiya Aktınının 4 ay müddətində tətbiqi təmin edilməlidir. Amnistiya aktı Azərbaycan Respublikasının Cinayət, Cinayət-Prosessual və Cəzaların İcrası Məcəllələrinin tələblərinə uyğun olaraq, cəzaçəkmə müəsisələri, intizam xarakterli hərbi hissənin və hərbi hissələrin komandanlığı, təhqiqat və ya ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələr tərəfindən tətbiq ediləcəkdir.

Əminliklə demək olar ki, dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi, Məhkəmə-Hüquq Şurasının təşkili-hüquqi səyləri ilə davam etdirilən müstəqillik islahatları nəticəsində Azərbaycanca məhkəmə orqanlarının fəaliyyəti daha da müasirləşəcək, əhaliyə göstərilən hüquqi yardımın səviyyəsi yüksələcək, ədalət mühakiməsinin daha çevik, işlək və obyektiv mexanizmlər əsasında həyata keçirilməsi mümkün olacaqdır.

Səadət BƏKTAŞI,
Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi
və Azərbaycan Respublikası
İxtisaslaşdırılmış
Məhkəmə Hakimləri İctimai Birliyinin
(Assosiasiyasınının) sədri.